

δαις πλουσιώτεραις ἀπὸ τούτης.» Καὶ ὁ νέος τῆς ἀποκρίθη· «ὦ γυναῖκα, δὲν θ' ἀφήσω ἐγὼ τοὺς τοὺς τόπους· εἶναι ἴσως ἄλλοι μεγαλήτεροις λίμναις καὶ λαγκαδικαῖς ὠραιότεραις, μὴν ἐγὼ ἀγαπῶ τὸ γλυκὸ καὶ ἡσυχο τοῦτο λημέρι, ὅπου ζάλαις ποτὲ δὲν σιμώνουν, ὅπου γνέφια ποτὲ δὲν σκοτεινιάζουν τὸν οὐρανόν. Μὴ μοῦ ζητήσης ν' ἀφήσω τοὺς δροσεροὺς τούτους ἴσκιους καὶ τὰ ἡσυχα δένδρα καὶ τὰς μυρτιαῖς καὶ τὰ νερά, ὅπου ἀναπαύεται ὁ κύκνος· ἔς ταις ζεσταῖς ὥραις τῆς ἡμέρας, ὅταν κ' ἡ νύφη ἀπλῶνι ἐς τὸν ἥλιο τὰ φτερά της τὰ χρυσοπράσινα.» Ἡ Σελήνη ἐπαρκαλέσθη πάλι, ἀλλ' ὁ Ἐνδυμίων δὲν ἔστρεψε ν' ἀφήσῃ τ' ἀγαπητὸ τοῦ λημέρι, κ' ἐκείνη τοῦ εἶπε· «Δὲν ἔμπορῶ νὰ μείνω περισσότερο· ἀλλὰ σύ, ἂν δὲν ἔλθῃς μαζί μου, θὰ μείνης ἀποκοιμισμένος· ἐς αὐτὰ τὰ σκαλιὰς· ἕναν ὕπνον αἰώνιο.» Καὶ ἡ Σελήνη ἔφυγε κ' ἕνας ὕπνος βαθὺς συνεπῆρε τὸν Ἐνδυμίωνα· τὰ χέρια τοῦ ἀπλώθηκαν κ' ἔμεινε ἀκίνητος πλαγιασμένος ἐς τὰ σκαλιὰ τοῦ ναοῦ. Ἡ φοινικιαὶς μὲ τὰ πλατυὰ τους φύλλα καὶ οἱ κρίνοι ποῦ ἐγέρναν ἐς τὰ ἡσυχα νερά, ἐκυμάτισαν γλυκὰ ἐς τὴν πνοή τῆς αὔρας τοῦ βραδυοῦ, ἀλλ' ὁ Ἐνδυμίων δὲν ἐσηκώθηκε. Ἐπέρασαν ἡ σιγαλιναὶς κ' εὐτυχισμέναις ὥραις τῆς νύχτας, κ' ὁ ἥλιος προβαίνοντας ἀπὸ τῆ θάλασσα ἐδιάβηκε μὲ τ' ἀχτινοβόλα ἄλογά του τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ. Νέο μάγεμα ἐχύθηκε τότε ἐς τὴν κοιλάδα, ποῦ ἐγλύκανε τὰς πνοαῖς τοῦ ζεφύρου, καὶ ἀπλώθηκε ἐς τὴν λίμνη καθαρῶτατη γαλήνη. Ἡ ὠραίαὶς νυφάδες, ποῦ ἔπλεον σιγὰ ἐς τὸν ἀέρα, γλυκοφιλοῦσαν τὸν Ἐνδυμίωνα, ἀλλ' αὐτὸς τὰ μάτια δὲν τ' ἀνοίγει· μὲς τῇ λίμνῃ ἔστρεφεν κατ' αὐτὸν τὴν κεφαλὴν τοὺς οἱ κύκνοι, προσμένοντας νάρθη γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὴ συνθησισμένη ταγὴ τους, ἀλλὰ ὕπνος βαρὺς χωρὶς ὄνειρα τὸν ἐπλάκωνε. Ἐκοιμώτουν μέρα καὶ νύχτα, καὶ βδομάδαις καὶ μῆναις καὶ χρόνους κ' αἰώνας. Ἡ Σελήνη ἦλθε κ' ἐστάθη ψηλὰ ἐς τὸ λόφο τοῦ Λάτμου τὴν ὥρα ποῦ ὁ ἥλιος ἐβυθούσε ἐς τὴ θάλασσα· ἐκύτταζ' ἐκεῖθε τὸν Ἐνδυμίωνα, ποῦ ἦταν ἀποκοιμισμένος· ἐς τὰ μακρὰ ῥένια σκαλιὰ καὶ τὸν ἐσκιαζαν ἡ κλωνόγυρταις φοινικιαῖς, κ' ἔλεγε· «Τὸν ἐπαίδεψα ποῦ δὲν ἤθελε ν' ἀφήσῃ τοὺς τόπους του· ὁ Ἐνδυμίων θὰ κοιμάται παντοτινὰ ἐς τὴν κοιλάδα τοῦ Λάτμου».

(Μετάφρασις)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ

Τῇ 14/26 Δεκεμβρίου 1891 προεπέμπετο εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ κατοικίαν ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ πολυαριθμῶν φίλων ὁ Ἀλέξανδρος Γ. Πασπάτης. Τὸ μέγα πένθος τὸ κατέχον ἀνεξαιρέτως πάντας ἐμκρτύρει διαρρηθὴν, ὅτι ὁ κηδεύμενος ἀνὴρ δὲν ἦτο τῶν συνήθων. Ὅπως ὁ

παλαιὸς ἐκεῖνος Ῥωμαῖος ἐπεθύμει νὰ ἦτο ὁ οἶκος αὐτοῦ ἐξ ὁλοκλήρου ὕαλινος, ἵνα πανταχόθεν πάντα τὰ ἐν αὐτῷ ὥσι κάτοπτα, οὕτω καὶ ὁ βίος τοῦ Ἀλεξάνδρου Πασπάτη ὀφθαλμοφανῶς ὁδολος καὶ ἀγνὸς διὰ παντός διαβιούμενος δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ἐφελκῇ τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας πάντων καὶ προσπορίζῃ αὐτῷ φίλους πάντας τοὺς τιμώντας τὴν εὐθύτητα καὶ χρηστότητά του. Ὅταν δέ τις ἐνθυμηθῇ ὅτι εἰς τὴν ποικίλῃ ψυχικῇ εὐγένειαν ταύτην προσετίθετο καὶ ἡ ἐκ τῆς ἐπιστήμης καὶ φιλανθρωπίας γενναιότης, τότε κατανοεῖ εὐκόλως τὴν μεγάλην ἀπώλειαν.

Ὁ Ἀλέξανδρος Πασπάτης τὸ φῶς μὲν εἶδεν ἐν τῇ γλυκείᾳ Χίῳ ἱκανὸν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνον, κατὰ τὸ 1814. Πατὴρ αὐτοῦ ἦτο ὁ Γεώργιος Πασπάτης, ἀνὴρ εὐπορος καὶ λόγιος, μήτηρ δὲ ἡ Μαροῦκα Πασπάτη, ἐκ τοῦ ἐπιφανοῦς γένους Σκυλίτση. Ὁ γάμος τούτων ὑπῆρξε πλούσιος ἄλλης τε ποικίλης εὐτυχίας καὶ πολλῶν τέκνων, ὧν τὸ ἕκτον ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τὸ ἔβδομον καὶ τελευταῖον ὁ ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν Ἑλληνικὴν ἐμπορίαν καὶ φιλομουσίαν ἐπιτυχῶς ἀντιπροσωπεύων Νικόλαος. Κατὰ δὲ τὸ ἀπαίσιον ἔτος τοῦ 1822 ὁ ὀκταετής Ἀλέξανδρος ἡχμαλωτίσθη καὶ ἐπωλήθη ὡς δοῦλος καὶ ἐδούλευσε παρὰ Τούρκῳ δεσπότη. Ἐξαγορασθεὶς δ' ἔπειτα ἐστάλη ὑπὸ φιλανθρωπῶν φιλελλήνων Ἀμερικανῶν εἰς τὴν μεγάλην αὐτῶν πατρίδα, ἵνα ἐκεῖ τύχῃ τῆς δεούσης ἀνατροφῆς καὶ παιδείσεως. Ἐπὶ ἐπταετίαν ἠμείωρσεν ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Φραγκλίνου καὶ Οὐασινγκτῶνος τῆς μεγαλοπράγμονος καὶ ἀληθῶς χριστιανικῆς παιδείας τῶν Ἀμερικανῶν. Ἐπειδὴ δ' ἔκρινεν, ὅτι ἂν ἡ ἐλευθερωθεῖσα καὶ ἐκ τῆς τέφρας της ἀναγεννησμένη νέα Ἑλλὰς ἐχρῆζεν ἀνδρῶν ἱκανῶν καὶ δραστηρίων, οὐχ ἥττον καὶ οἱ ὑπολειπόμενοι ἐν τῇ δούλῃ πατρίδι πολυαριθμότεροι Ἕλληνες πολλῆς καὶ ποικίλης εἶχον ἀνάγκην βοηθείας, ἠπίστατο δ' ὅτι οἱ βάρβαροι τῆς πατρίδος τύραννοι μόνον τὴν ἐπιστήμην τὴν θεραπεύουσιν τὰ σώματα αὐτῶν ἐτίμων καὶ εἰς μόνους τοὺς Ἀσκληπιάδας παρῆχον οὐ μόνον τιμὰς ἀλλὰ καὶ τινα ἐλευθερίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς ταύτην. Ἐντεῦθεν ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις καὶ Ἰταλίᾳ τὴν φιλανθρωποτάτην τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἱπποκράτους ἐπιστήμην, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Ἱατρικῆς ἐπιστήμης κατὰ τὸ 1839 καὶ ἐπανῆλθε κατὰ τὸ ἔτος 1840 εἰς τὴν περιφλημένην τοῦ Ἑλλάδα, καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὸ ἕτερον τοῦ Ἑλληνισμοῦ κέντρον, τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντινου. Ἐν ἔτει δὲ 1852 ἐξελέξατο σύντροπον τοῦ βίου του τὴν ἐκ τοῦ εὐγενοῦς Χιακοῦ οἴκου τῶν Βούρων Ἀργυρῇ Βούρου, ἥτις διὰ τῶν φυτικῶν καὶ ἐπικτήτων αὐτῆς χαρισμάτων ἐφάιδρυνε διαρκῶς τὸν βίον τοῦ περὶ τὰ καθήκοντα τῆς ἐπι-

στήμης καὶ τῆς φιλάνθρωπίας· καὶ φιλοπατρίας· συντόνως ἀσχολουμένου ἀνδρός. Διότι ὁ Ἀλέξανδρος Πασπάτης φύσει φιλόπονος καὶ φιλότιμος ἐν Κωνσταντινουπόλει μετερχόμενος τὸ φιλόληρον αὐτοῦ ἔργον ἐπὶ 40 ὅλα ἔτη ἀπέδειξεν ἀληθῶς τί δύναται νὰ διαπράξῃ ἀκραιφνῆς ἐπιστημονικὸς ζήλος, φλέγουσα φιλοπατρία καὶ ἀληθὴς τοῦ ἥθους ἀρετή. Ὅπως ὁ Ὀρφεὺς διὰ τῆς λύρας τοῦ κατώρθου νὰ τιθασεῖ τὸς θῶας, τοὺς λύκους καὶ τὰλλα ἄγρια θηρία, οὕτω καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Πασπάτης διὰ τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, διὰ τῆς γενναιοδωρίας, διὰ τοῦ μειλιχίου καὶ ἀγαστοῦ αὐτοῦ ἥθους, διὰ τῶν ἀπλῶν καὶ ἀνεπιτηδεύτων αὐτοῦ τρόπων ἐπέτυχε τοιαύτην νὰ ἐμπνεύσῃ πίστιν εἰς τὰ καὶ τῶν ἀγρίων θηρίων πολὺ ἀγριώτερα καὶ ἀπιστότερα ὄντα τῶν Τούρκων καὶ Ἀθιγγάνων, καὶ τοσοῦτον νὰ τιθασεῖ αὐτούς, ὥστε καὶ οἱ Τούρκοι νὰ ἐπιτρέψωσιν αὐτῷ πρῶτον ἀμελετήσῃ καὶ ἐξακριβώσῃ πλεῖστα τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν βίου περὶδοῦσα μνημεῖα, ἅτινα ἀπὸ τῆς ἀποφράδος ἡμέρας τῆς Ἀλώσεως ἠρειπωμένα καὶ ἀνώνυμα ἔκειντο ὑπὸ τὸ αἶμα τῶν ἐθνομαρτύρων μαχητῶν Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου. Μάρτυρες τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου ζήλου τοῦ ἀνδρός εἶναι τὰ Βυζαντινὰ ἀνάκτορα, αἱ Βυζαντινὰ μελέται, τὸ Ὑπόμνημα περὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Νοσοκομείου τῶν Ἐπτὰ Πύργων, καὶ ἡ Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὧν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν ἐγένοντο μεταφράσεις, καὶ δι' ὧν καὶ διδάκτωρ τοῦ ἐν Amherst Mass. Πανεπιστημίου ἀνηγορεύθη, προκριθέντων τῶν περὶ Βυζαντίου μελετημάτων αὐτοῦ παντὸς ἔλλου κατὰ τὸ 1886. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ εἰς οὐδὲν πιστεύοντες Ἀθιγγανοὶ ἐπίστευσαν καὶ προσήγγισαν αὐτῷ καὶ ἀντὶ μεγάλων θυσιῶν ἐπέτρεψαν νὰ μάθῃ τὰ ἥθη καὶ τὴν γλῶσσάν των καὶ οὕτως ἐξέδωκε γαλλιστὶ Etudes sur les Tchighianés ou Bohémiens de l'Empire Ottoman, δι' ἧς μελέτης κατέστη τὸ ὄνομα αὐτοῦ γνωστὸν πᾶσι τοῖς γλωσσολόγοις. Ἄν δὲ εἰς τὴν τοπογραφίαν καὶ ἀρχαιολογίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλοι ἠκολούθησαν τῷ παραδείγματι τοῦ ἀληθοῦς Ἱπποκρατικοῦ ἱατροφιλοσόφου Πασπάτη καὶ βαίνουντες ἐπὶ τὰ ἔγνη ἐκείνου συμπλήρωσαν ἱκανῶς τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἀλλ' ὁμως ἀτυχῶς ἐν τοῖς Ἀθιγγανικοῖς οὐδένα τῶν ἡμετέρων εὔρε μιμητὴν οὐδ' ἀκόλουθον, οὕτως ἡ μόνη περὶ τούτων Ἑλληνικὴ μελέτη εἶναι ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου Πασπάτη. Ἐκτὸς τούτων ἐδημοσίευσεν ἀξιολόγους γλωσσολογικάς διατριβάς ἐν τῇ Πανδώρα καὶ ἀλλαχοῦ. Διότι κάτοχος ὧν τῶν τε Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν γλωσσῶν ἠδύνατο οὐκ ὀλίγα νὰ διαφωτίζῃ γλωσσικά ζητήματα, ἅτινα τοῖς πολλοῖς τυγχάνουσιν ὅλως

ἀπρόσιτα. Τὴν πολυμάθειαν δὲ τοῦ ἀνδρός δύναται τις καὶ ἐντεῦθεν νὰ νοήσῃ, ὅτι καὶ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν μετάφρασιν τῆς Νέας Διαθήκης συνέγραψε παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις «Remarks on the revised Version of the new Testament».

Ἀλλ' ἐνῷ καὶ τῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ φιλόληρον ἔργον καὶ τὸ τοῦ λογίου Ἑρμοῦ μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας καὶ ἐπιτυχίας εἰργάζετο, δὲν πρέλειπε καὶ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς δούλης πατρίδος νὰ φροντίζῃ. Τούτου δ' ἐνεκα βλέπομεν αὐτὸν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ αἰδίου Ἡροκλέους, Βασιάδου καὶ ἄλλων ἀξίων τῆς πατρίδος τέκνων ἰδρόντα κατὰ τὸ 1860 τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον, ὅστις μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς συνέσεως μὲν τῶν λογάδων ἐκείνων λογίων, διὰ τῆς γενναιοδωρίας δ' ἄλλων ἐλληνικωτάτων ἀνδρῶν, οἶον τοῦ αἰμινήστου Γ. Ζαρίφη, Χρ. Ζωγράφου καὶ ἄλλων κατέστη τὸ κυριώτατον κέντρον τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας ἀνὰ πάσαν τὴν δούλην Ἑλλάδα. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Συλλόγου τούτου, οὐτινος καὶ πρόεδρος ἐχρημάτισεν, ἱδρυσε καὶ διὰ τῆς εὐρείας αὐτοῦ παιδείας καὶ διὰ τοῦ μειλιχίου τρόπου ἐποδηγέτησε καὶ πολυειδῶς ὑπεστήριξε καὶ ἄλλα ἐκεῖ σωματεῖα, ὧν τὸ ὀνομαστότατον ἡ Ἐκπαιδευτικὴ καὶ Φιλάνθρωπικὴ Ἀδελφότης.

Καὶ ὅτε δὲ πρὸ δεκαετίας ἐπίστευσε μὲν ὅτι τὸ ἔργον οὕτω χωρήσαν καὶ κατὰ τὸ λεγόμενον ἀνδρῶθεν ἠδύνατο καὶ ἄνευ τῆς ἀμέσου βοηθείας τοῦ προστάτου του νὰ προβῇ, ἡσθάνετο δὲ τὴν ἀνάγκην μετὰ σύντονον ἐργασίαν ἐξήκοντα καὶ ἐπέκεινα ὁλῶν ἐτῶν νὰ διέλθῃ ἐν ἡσυχίᾳ τὸ θαλερὸν αὐτοῦ γῆρας ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ αἰετῶν-πιφθόρῳ πόλει τοῦ Θεσῶος, ἡ φήμη τῶν φυσικῶν καὶ ἐπικτήτων αὐτοῦ ποικίλων ἀρετῶν ἦτο τοσοῦτον διαδεδομένη ἐν Ἀθήναις, ὥστε ἀντὶ ἡσυχαστηρίου, ὅπως ἤλπιζεν, εὔρεν ἢ μᾶλλον εὑρέθησαν καὶ ἐνεφανίσθησαν πρὸ αὐτοῦ ἐνταῦθα νέα στάδια ἐνεργείας. Ἡ δὲ συμφύη αὐτῷ φιλοπονία καὶ φιλάνθρωπία ἐφάνησαν κατὰ μικρὸν ὑπέρτερα τῆς περὶ ἡσυχίας ἐν ἀρχῇ ἀποφάσεώς του. Ἐντεῦθεν βαθμηδὸν ἐπεζητήθη καὶ θερμῶς παρεκλήθη νὰ μετασχημίσῃ ὡς πρόεδρος καὶ ἐνεργὸν μέλος πάντων τῶν παρ' ἡμῖν ἀξιολόγων σωματείων. Μάτην ἐπανελάμβανεν ὁ αἰδιδίμος καὶ πρὸς ἄλλους καὶ πρὸς τὸν γράφοντάς γραμμὰς ταύτας, ὅτι εἰς Ἀθήνας ἦλθεν ἵνα ἡσυχάσῃ, ὅτι δὲν δύναται ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ νὰ φέρῃ τοσαύτας προεδρίας καὶ τὰς μετ' αὐτῶν συννημμένας εὐθύνas κτλ. Ὅσω μᾶλλον ἀπέβαλλε τὰς προεδρίας καὶ τὰς τιμὰς, ὅς ἄλλοι μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς ζητοῦσι, τοσοῦτω ἀθροώτεραι καὶ ἐπιμονώτεραι ἐπεβάλλοντο αὐτῷ. Διότι αὐτὸ τοῦτο μόνον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο, καὶ δικαίως, ὡς πρώτη ἐγγύησις καὶ ἀριστον συστατικὸν παντὸς ἔργου· διότι πάντες ἦσαν πεπεισμένοι

ὅτι ὅπου ὁ Ἀλέξανδρος Πατριάρχης, ἐκεῖ σκοπὸς ἢ ἐθνικὸς ἢ φιλανθρωπικὸς ἢ ἐπιστημονικὸς ἄξιος λόγου ἐπιδιώκεται, ὅτι οὔτε αὐτός ποτε θά καταχρασθῇ τι οὔτε κατὰ τὸ ἐνὸν αὐτῷ ἄλλοις θά ἐπιτρέψῃ τούτο, ὅτι οὐδεμίαν οὐδέποτε ἢ πρόσληψίς του θά προεκάλει δυσαρέσκειαν ἢ ἀντιζηλίαν, διότι ὁ Ἀλέξανδρος Πασπάτης διὰ τὸ ἀξιάγαστον αὐτοῦ ἦθος οὐδένα εἶχεν ἢ ἡδύνατο νὰ ἐχῇ ποτὲ ἐχθρόν. Ἐντεῦθεν καὶ τοῦ Πατριάρχου μέλος καὶ τῆς Ἐθνολογικῆς καὶ ἱστορικῆς Ἐταιρείας πρόεδρος καὶ τῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς ἑφορος ἐξελέχθη.

Τῆς μεγάλης τιμῆς καὶ τοῦ καθολικοῦ σεβασμοῦ, οὐτινος παρὰ πάντων ἐτύγχανεν ὁ αἰδίδιμος Ἀλέξανδρος Πασπάτης, μαρτύριον εἶναι καὶ ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ ὡς μέλους τακτικοῦ ἢ ἐπιτίμου ἢ καὶ ἐπιτίμου προέδρου ὑπὸ τῶν διαφόρων σωματείων ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ ἰδοὺ τίνων σωματείων μετεἶχε: Τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἐν Ἀθήναις, τῆς Ἐθνολογικῆς καὶ Ἱστορικῆς Ἐταιρείας αὐτόθι, τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἐταιρείας τοῦ Ἀρσακείου, τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, τοῦ Πατριάρχου, τοῦ Μουσικοῦ καὶ Δραματικοῦ Συλλόγου, τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, τοῦ Συλλόγου Ἑρμού ἐν Κωνσταντινουπόλει, τοῦ Συλλόγου Παρθενῶνος αὐτόθι, τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος ἐν Γαλατῇ, τῆς Φιλομουσοῦ Ἀδελφότητος ἐν Ἡρακλείᾳ, τῆς Συμπνοίας ἐν Βαρσοχωρίῳ, τῆς Ἀδελφότητος ἐν Ῥαιδεστῷ, τοῦ Ἑλληνικοῦ Συλλόγου ἐν Βουκουρεστίῳ, τοῦ Συλλόγου Ῥεθύμνης, τῆς Φιλαρμονικῆς Ἐταιρείας ἐν Ἀθήναις, τῆς Unione Operaia ἐν Νεαπόλει, τοῦ Giambattista Vico αὐτόθι, τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, οὐτινος, καθὰ ἐλέχθη, καὶ ἰδρυτῆς καὶ πρόεδρος ἐχορημάτισε, τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου Κοραῆ, οὗ ὁμοίως ἰδρυτῆς καὶ πρόεδρος μέχρι τῆς ἀποδημήσεώς του ὑπῆρξεν.

Ἐντεῦθεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἄνευ τινὸς χρηματικῆς ἀμοιβῆς προήδρευσε τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ μέχρι τέλους τοῦ βίου του διετέλεσε σύμβουλος αὐτοῦ. Ἀλλὰ μετ' ἰδιαιτέρας πάντοτε ἀγάπης ἐργάζετο μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ ὑπὲρ δύο σωματείων, τοῦ Δρομοκαϊτείου Φρενοκομείου καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθέντος καὶ τὴν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ γλώσσης σκοποῦντος Συλλόγου Κοραῆ. Διότι ἐν αὐτοῖς ἔβλεπεν ὡς εἰπεῖν συνεχιζομένην καὶ ἀναπτυσσομένην τὴν ἱατρικὴν καὶ φιλογραφικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν. Ἐντεῦθεν καὶ μέχρι τέλους διετέλεσε πρόεδρος ἀμφοτέρων. Περὶ τὴν λαοφιλῆ ἡλικίαν

μάλιστα ἐξηκολούθησεν ὁ αἰδίδιμος, νὰ ἀσχολῇται, καὶ ἀφοῦ ἀπέστη τῆς ἱατρικῆς. Τούτου δ' ἕνεκα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν (1888) ἐξέδωκε τὸ Χιακὸν αὐτοῦ Γλωσσάριον καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος μετὰ χάριν ἀναψυχῆς τὸ ὕστατον εἰς τὴν πεφιλημένην του Χίον ἀδιαλείπτως ἐζήτηι καὶ ἐμελέτα παλαιότερους συμβολαιογραφικοὺς κώδικας χάριν συμπληρώσεως καὶ πλουτισμοῦ τοῦ ἀξιολόγου Γλωσσαρίου του. Μετὰ μεγίστης δὲ ἡδονῆς διήρχετο τὰς ἀποσταλείσας πρὸς τὸν Σύλλογον Κοραῆν πανταχόθεν τοῦ Ἑλληνισμοῦ γλωσσικὰς συλλογὰς καὶ σφόδρα ηγάλλετο ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι θά κατ' ὀρθὴν καὶ νὰ ἐκδίδωνται τακτικῶς τὰ πολύτιμα ταῦτα τῆς ἐθνικῆς πνευματικῆς ἐργασίας προϊόντα.

Τὴν περὶ τὸν βίον μετριότητα καὶ καθόλου σωφροσύνην τοῦ ἀνδρὸς δύναται νὰ νοήσῃ τις οὐ μόνον ἐκ τούτου ὅτι παρὰ πάντων ἀνεξαίρετως ἐτύγχανεν ἀμερίστου ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ὅτι αὐτὸς καίτοι τοσαῦτα νοσήματα ἐν τῷ σύγκλυνδι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὄχλῳ ἐπὶ μακρὸν θεραπεύσας διετέλεσεν ὅλως ἄνους οὐδ' ἄπαξ νόσῳ περιπεσών. Ἡδίστα δὲ (καὶ δικαίως) ἀνέφερε πρὸς τοὺς φίλους του τὸ εὐχάριστον τοῦτο, ἐπιλέγων ὅτι αἰτίαν τούτου ἐνόμιζε τὴν περὶ τὴν δίαιταν ἀπλότητα, ἣ μάλιστα ἔχαιρε. Καθόλου δὲ εὐπρεσῆγορος καὶ ὁμιλητικὸς καὶ χαρίεις ἦτο ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνδρὸς. Ἡ τοιαύτη δὲ φύσις ἠνωμένη μετὰ τῆς γνωστῆς εὐφυΐας καὶ χάριτος τῶν Χίων καίθησεν τὴν συναναστροφὴν αὐτοῦ ἀληθὲς ἐντρυφήμα τοῖς εὐτυχήσασιν νὰ γνωρίσωσιν ἐκ τοῦ σύμπεγυς τὸν ἄνδρα.

Οὕτως ὁ ἐν ἡμέραις ἐθνικῶν συμφορῶν πρὸς Τούρκον δεσπότην πωληθεὶς ἀντὶ ἐλαχίστου τιμῆματος (500 γροσίων) διήγαγε τὸν πολῦτιμον βίον ἐργασθεὶς μὲν ἀνευδότης ἐπὶ μακρὸν πρὸς ἀνακούφισιν τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος, καλλιεργήσας δὲ ἐπιμελῶς καὶ καρποφόρως τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν καὶ τιμήσας διὰ τῶν συγγραμμάτων του ἐν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Ἀμερικῇ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα ὅσον ὀλίγοι δυστυχῶς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

Ἐρ' ὅσον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θά ἐξακολουθῇ τιμωμένη ἡ φιλανθρωπία, ἡ φιλοπατρία, ἡ περὶ τὸν βίον καὶ τὰ ἥθη χρηστότης, ἡ χάρις καὶ ὁ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀκατάσχετος ζῆλος, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ αἰδίδιμου Ἀλεξάνδρου Πασπάτη ἀγέρων καὶ ἀθάνατον θά παραμένῃ οὐ μόνον ἐν τῷ ἀπωφανισμένῳ Συλλόγῳ Κοραῆ καὶ τῷ Δρομοκαϊτεῖῳ Φρενοκομείῳ καὶ τοῖς ἑαυτοῦ πολλοῖς πολλαχοῦ φίλοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ σεμνῇ χορείᾳ τῶν ἐπιστημόνων, τῶν τε εὐτυχεσάντων νὰ συνεργασθῶσι μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν μετὰ ταῦτα.